

דף עז.

אקשי להו דואג כל הני קושייתא אשתיקו, בעי לאכרוזי עליה, מיד ועמשא בן איש זכו'.

תוכן ענינים

- א. בענין למה לא הוכיחו מבוועז להיתירא.
- ב. בענין חי' מהרש"א דהיה היתר יבום.
- ג. למה נקט לשון 'ידקר בחרב'.
- ד. בענין דחכם אינו נאמן לאחר המעשה.
- ה. בענין נאמנות בוועז כשבא לישא רות.

[א] במהרש"א העיר דכבר הותר רות בקהל ע"י בוועז, ואיך רצו לפסול לדוד.

- א. מבואר דע"י שדואג אמר סברתו דגם נשים יש לאסור, לכן רצו להכריז על דוד שהוא פסול לקהל, ורק דעמשא אמר שיש לו קבלה [וי"א הלכה למשה מסיני] דעמוני ולא עמונית ובזה הותר דוד ורחבעם לקהל. ובמהרש"א הקשה הא אבצן זה בוועז, ונמצא דבוועז כבר נשא לרות בפהרסיא והיה גדול הדור, הרי שכבר הותר הדבר בב"ד, ואיך רצו לפסול לדוד.
- ב. ועוד קשה על פלוני אלמוני דאמר פן אשחית את נחלתי, הא כבר הורה בוועז להיתירא, וכי בא לחלוק על השופט. ועוד קשה למה אמר 'פן אשחית את נחלתי' ופרש"י לתת פגם בזרעי, ולמה לא חש על עצמו שלא לעבור באיסור דאורייתא.
- ג. [א] ותי' מהרש"א חידוש גדול דלמסקנת הגמ' לעיל (דף כ:): דחייבי לאוין מתייבמין מה"ת מדין עדל'ית, ורק דגזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, וא"כ י"ל דבימי בוועז עדיין לא גזרו על כך והותר לו ביאה ראשונה במצות יבום דעדל'ית. והא דהיה שייך שם יבום אע"ג דלא היה אשת אחיו, היינו כדברי המפרשים דגם בשאר קרובים נהגו ביבום כמו שכתב הרמב"ן לגבי יהודה ותמר.
- ד. וכן מיושב דפלוני אלמוני רק חשש לפגם זרעו, דהא עצם הביאה ראשונה הותרה משום דעדל'ית, אולם המייבם חייבי לאוין אע"ג דמצוה קעביד למעשה נפסלו זרעו שנולדו מהם, ושפיר אמר פן אשחית את נחלתי.
- ה. [ב] בחידושי מרן רי"ז הלוי (עה"ת, רות) תי' דבאמת כבר הורו בימי בוועז להתירה דעמוני ולא עמונית ולמדו כן כסברת הגמ' דלי"ש טעם הקרא אצל הנקיבות ובזה הותרה רות, אולם כתב הרמב"ם דדבר הלמד בייג מדות שהתורה נדרשת בהם אז אם יבוא ב"ד אחר ויבטלו הילפותא אז יהא בטל, משא"כ בהלכה למשה מסיני אין אדם יכול לחלוק עליו.
- ו. וכתב הגרי"ז דבזה מתיישב הכל, דפלוני אלמוני ידע שהותרה מפי ב"ד עפ"י סברתם, אבל חשש שמא יבוא ב"ד אחר ויבטל דבריהם, ובאמת כך הוה דדואג הקשה כל הנך קושיות ורצו לחזור מההוראה ולהכריז שזרע רות הם פסולי קהל. ורק דעמשא אמר דכך מקובלני דעמוני ולא עמונית, וכתבו הרמב"ם (הלי' איסוי"ב פי"ב הי"ח) והסמ"ג דהך מקובלני ר"ל דהוי הלכה למשה מסיני, וכיון דהוי מהלכה שוב א"א לחלוק עליו, ושפיר אמר כל מי שיחלוק ידקר בחרב.
- ז. [ג] בעיון יעקב (על העין יעקב) תי' דבר נחמד ד"ל דאע"ג דכבר הורו דעמוני ולא עמונית להתיר נקיבות של עמון ומואב, מ"מ י"ל דאם הנקבה תלד זכר שוב יהא אסור דלא הותר אלא הנקיבות עצמן, וזהו טעות הגואל שאמר פן אשחית את נחלתי וכן זה היה טעות דואג דרצה לפסול דוד כיון דהוא זכר שבא ממואב ולא הותרה אלא הנקיבות עצמן.

[ב] במהרש"א מבואר חידוש גדול דגם בבוועז ורות היה דין יבום מה"ת לדחות ל"ת דאורייתא, אע"ג דלא היה בוועז אחיו של בעלה, והרי בתורה כתיב כי ישבו אחים יחדיו.

- א. במהרש"א תי' דמהא דבוועז ליכא הכרח, ד"ל דהותר לו נישואי רות מדין יבום ועל ביאה ראשונה יש עלד'ית, ורק מדרבנן נאסר אטו ביאה שניה, וכאן הרי בוועז מת מיד אחר ביאה ראשונה. וכמה אחרונים הקשו עליו בזה.
- ב. בישרש יעקב הקשה, [א] איך כתב דיש בו יבום מה"ת הא אע"ג דכתב הרמב"ן לענין יהודה ותמר דנהגו אז ביבום אף בשאר קרובים היינו רק קודם מתן תורה, אבל אחר מתן תורה אין יבום אלא באשת אח מן האב, [ב] ואפילו את"ל דגם בבוועז ורות היה איזה 'ענין של יבום', מ"מ אין יבום כזה דוחה שום איסור תורה, דהרי לא נאמר בהתורה מצות עשה של יבום אלא באשת אח.
- ג. בכלי חמדה (פי' וישב) תי' דעת מהרש"א דאע"ג דליכא חיובא בשאר קרובים, מ"מ כשליכא איסור ערוה אז גם אחר מתן תורה יש מצוה קיומית [כעין נשים] ושפיר שייך בהו עדל'ית. [באמת יש לדייק כן בלשון הרמב"ן שכתב וז"ל כי יהודה התחיל במצות יבום תחלה, כי כאשר קבל הסוד מאבותיו נזדרז להקים אותו, וכאשר באתה התורה ואסרה אשת קצת הקרובים רצה הקב"ה להתיר איסור אשת האח מפני היבום, ולא רצה שידחה מפניו איסור אשת אחי האב והבן וזולתם כי באח הורגל הדבר ותועלת קרובה ולא בהם כמו שהזכרתי וכי' וחכמי ישראל הקדמונים מדעתם הענין הנכבד הזה הנהיגו לפנים בישראל לעשות המעשה הזה בכל יורשי הנחלה באותם 'שלא יהיה בהם איסור השאר' וקראו אותו גאולה וזהו ענין בוועז וטעם נעמי והשכונת והמשכיל יבין, עכ"ל. ומבואר דגם אחר מתן תורה חכמי ישראל הקדמונים עשו יבום בשאר קרובים כגון בוועז ורות ובלבד שלא יהיה בהם 'איסור השאר' והיינו עריות, ומשמע דשאר איסורים שאינן עריות שפיר יתכן להתיר].

- ד. עוד הקשה בישרש יעקב ג] דמה"ת בלא"ה לא היתה רות בת יבוס כיון שנשאה מחלון בגיורתה, ועוד ד] הא כתבו תוס' לעיל (דף כ:.) דרק העראה הותר דהרי הבא על יבמתו אחד המערה ואחד הגומר קנה, וא"כ א"צ לגומר ביאתו, ולא הותר אלא העראה והרי אין אשה מתעברת בהעראה, וע"כ דבועז עשה גמר ביאה, וכתב דדברי מהרש"א נאמרו בדרך דרוש.
- ג] מקשין למה נקט הך לשון ד'ידקר בחרב' ובפרט דמה זה שייך לישמעאל הרי זה שייך לעשו.
- א. במהרש"א כתב דלדעת דואג מי שבועל מואבית יש בו דין קנאין פוגעין בו, ושם נאמר לשון חרב דפנחס הרג זמרי בחרב. ורק דבריו תמוהין [עיי' על"נ] דהא גם אי נקיבות נאסרו ג"כ בקהל מ"מ חל הגירות והרי אינו בועל נכרית, [וצ"ל דכיון דלא יתקבלו לנישואי קהל, לא יתגירו ושוב יהא קנים פוגעין, ויש שהוכיחו ממהרש"א דלא מהני בהו גירות].
- ב. בעיון יעקב כתב דאיתא ברמב"ם דהמורד במלכות בית דוד מיתתו בחרב, וכאן הרי בא לבטל מלכות בית דוד.

ומי מהימן והאמר רבי אבא אמר רב כל ת"ח שמורה הלכה ובא זכו'.

ד] מבואר דחכם שהורה הלכה לאחר שבא מעשה לידו אינו נאמן. ביאור הענין ומתי נאמר.

- א. בהך דינא דחכם אינו נאמן לאחר שבא מעשה לידו, נחלקו הראשונים אי נאמר רק בנוגע בדבר או לא, דתוס' והריטב"א ועוד ראשונים כתבו דרק כשהוא נוגע בדבר אינו נאמן, אבל כשאינו צריך לאותו הוראה אז שומעין לו גם כשלא אמרה עד שעת מעשה, וכאן עמשה היה נוגע בדבר כיון דנשא בת ישי והיה זרעו תלויין בפסק הזה ג"כ.
- ב. אמנם במאירי כתב מחלוקת בזה, דתחילה כתב דגם כשאינו נוגע כלל אינו נאמן, ואח"כ כתב ד"מ דנאמר רק בנוגע.
- ג. והמגיה על הריטב"א ציין להנו"ב (יו"ד תניא ס"י ל') שכתב דפשטות לשון רש"י משמע דאינו משום נוגע, אלא שמא מחמת מעשה הבא לידו אומרה ולא משום שהוא נוגע. הרמ"א פסק להלכה (יו"ד ס"י רמ"ב סעיף ל"ח) דחכם אינו נאמן, אולם כתב רק כשהוא נוגע אבל כשאינו נוגע שפיר יהא נאמן.
- ד. ובביאור השיטה דגם בלי נוגע אינו נאמן, משמע דנחלקו הראשונים בטעמו: ברבינו אברהם מן ההר כתב דהואיל ומורה בה כנוגע בעדות הוא. ולפי"ז יש נגיעה להעמיד סברתו והכרעתו. אולם המאירי מבואר דלא כזה, שכתב דגם כשאינו נוגע בדבר אינו נאמן, וי"א דרק כשהוא נוגע בדבר ע"י שיש לו נגיעה בעלמא או משום שהורה בה. ומבואר דהא דכתב תחילה דגם בלי נגיעה אינו נאמן היינו גם בלי נגיעה דהוראה. אולם בברכי יוסף (יו"ד ס"י רמ"ב) תמה על צד זה מהכ"ת שלא יהא נאמן. ובאמת הוא דבר תמוה דכפשוטו צ"ל דצריך או נגיעות גמורה או לכה"פ נגיעות דהוראה.
- ה. מהות החשש. רש"י כתב דע"י שבת דינו של שמואל קיים הוי עבידא לגלויי ולא משקר, ומבואר דהטעם דחכם אינו נאמן הוא משום חשש שקר, והריטב"א תמה דח"ו שנחשוד לחכם לשקר, אלא שחוששין שאומר בדדמי, דמאחר דס"ל כן להלכה הוא חשוב ששמע כן מרבו, אבל בעבידא לגלויי הוא ירא לומר כן אלא א"כ השמועה ברורה לו.
- ו. בנהור שרגא הקשה על הריטב"א הא מצינו דחוששין לחכם שמשקר, דהא אמרינן בבכורות (דף לו.) דכהנים אינן נאמנין על מומי בכור משום דחשודין לשקר, ומבואר שם בסוגיא דאף בחכם כן, וא"כ שפיר פרש"י משום חשש שקר.
- ז. המגיה על הריטב"א העיר דלגבי מומי בכור הפקיעו הנאמנות מכל אדם ולא חילקו בין ע"ה לת"ח. אבל כאן דדינן אם להאמין לחכם שאומר שמועה מרבו הרי מן הדין יש להאמינו דהוי כעד אחד נאמן באיסורין דנאמן גם כשנוגע בדבר, וכדחזינן בנדה דנאמנת אע"י דודאי היא נוגעת בדבר. וא"כ שפיר תמוה מהכ"ת לחשוש לשקר בחנם.
- ח. ובדעת רש"י ת"י דהוי דין מיוחד ב'עדות על הלכה' דפסלו נוגע בדבר, והטעם שהחמירו חכמים יותר משאר ע"א נאמן באיסורין, היינו משום דבעדות של הלכה נקבע הדין בכל מקום ולדורות ולכן חששו לשקר שלא לפסוק הדין על פיו.
- ט. ונ"מ בהנ"ל, דהנו"ב (אה"ע ס"י כ"ז) הוכיח דבעדות אשה גם נוגע כשר, דהא כאן עמשה שהיה נוגע בדבר היה נאמן משום מילתא דעבידא לגלויי, א"כ גם בעדות על מת בעלה דהוי עבידא לגלויי יהא גם נוגע נאמן אולם להנ"ל אינו ראייה, דרק כשהחומרא כדי שלא לקבוע הלכה לדורות, אז מהני עבידא לגלויי דאינו פסק לדורות, דהא יתפרסם הפסק מהם.

ה] מקשין מבוועז, דאיך היה נאמן להתיר רות הא עדיין לא העיד היתר מואבית עד עכשיו שרוצה לישאנה.

- א. הקשה בעצי ארזים (ס"י ס"ב סק"ז) דבועז ג"כ התיר מואבית בשעת מעשה כשבא לישא רות ואיך היה נאמן.
- ב. [א] ות"י בעצי ארזים עפ"י הגמ' להלן (דף עז. ח.) דהיכי דאומר עוד דברים, מגו דמהימן אהא מהימן אהא, וכאן הרי הורה להם דברכת חתנים בעשרה (ע"י כתובות דף עז. ז.). [ב] בחת"ס בכתובות (דף עז. ז.) ת"י דאין שומעין לחכם דוקא כשהוא אומר בקבלה כעמשא, אבל מסברא מקבלין מידו, וא"כ י"ל דבועז אמר כן מסברא. [ג] בחבצלת השרון (מגילת רות) ת"י דלמהרש"א הרי גוף היבוס שרי אף בפסולי קהל מדין עדל"ית, [ובועז רק עשה ביאה ראשונה], וצורך ההיתר היה להכשיר הבנים שלאחר זמן, וי"ל דשפיר נאמן כה"ג להורות דאינו נוגע לשעתו. וי"א דתחילה התיר בשביל פלוני אלמוני.